

PLZEŇ, SOLNÍ ULICE ČP. 276

DĚJINY DOMU

ING. JAN ANDERLE
ATELIER HISTORICKÉ ARCHITEKTURY
K fořtovně 23, 31200 Plzeň

2001

zpracoval: PhDr. Jan Urban

Plzeňský dům čp. 276 zabírá velmi úzkou parcelu na severní straně Solní ulice, která vychází západním směrem ze severozápadního koutu náměstí. Dům leží uprostřed bloku, který je na příslušné straně Solní ulice nejbližší náměstí a jenž je dále ještě vymezen ulicemi Dominikánskou, Dlouhou (dnešní Veleslavínovou) a Rajskou (severní úsek dnešní Sedláčkovy). Až do zbourání městských hradeb se jednalo o méně významnou část města, protože Solní ulice "nikam" nesměřovala, a navíc existence židovské čtvrti na jejím konci hodnotu parcel degradovala a znehodnocovala celé okolí, třebaže se to nemuselo nutně týkat domů, nacházejících se ještě v poměrné blízkosti náměstí, což byl případ i našeho objektu. Jeho abnormálně úzké městiště, navíc ještě vsazené do sousední parcely čp. 275, napovídá hypotéze, že snad byl původně součástí tohoto sousedního domu, ale konkrétní důkazy pro to neexistují (poslední výsledky plzeňské archeologie a stavebně historického průzkumu takovou možnost nemohou potvrdit. pozn. JA.). Jestli tomu tak bylo, přestalo to být skutečností jistě před počátkem 16. století, ze kdy máme již první doklady o existence našeho domu a jeho majitelů.

Část města, kde se náš objekt nachází, se počítala kdysi do VI. čtvrti (přesněji řečeno osminy) čili houfu, vymezené naší ulicí Solní, Dominikánskou a městskou zdí, takže zabírala větší část severozápadního koutu historického města. Některá zdejší městiště, zejména ta u hradeb, snad mohla být zastavěna až po určité době po vzniku královského města, založeného na české poměry poměrně pozdě - obecně se přijímá rok 1295. To se ovšem netýkalo fronty domů v Solní ulici, vymezené dnešními ulicemi Sedláčkovou a Dominikánskou, protože tyto domy se nacházely v bezprostřední blízkosti městského centra - plzeňského náměstí.

Městské knihy, které evidují údaje o měšťanské držbě, jsou více méně (byť místy s

mezerami) dochovány jen od počátku 16. století, takže jsme obvykle schopni rekonstruovat souvislou řadu majitelů domu zhruba jen od této doby, v případě tohoto domu až od 2. poloviny 16. století. Jméno prvního doloženého vlastníka domu však známe již z doby před vypuknutím husitských válek. Z údajů dvou soudních knih a knihy berní a městských úroků rekonstruoval plzeňský historik J. Strnad jména majitelů plzeňských domů. Podle něho dům čp. 276 v tehdejší Kolářské ulici (podle převládající profese zdejších řemeslníků) vlastnil Matěj Kolář (Strnad, Nejstarší místopis, s. 75).

Na jistější půdu se však dostáváme až v 16. století, v době vrcholného rozkvětu města, kdy svým významem a bohatstvím bylo druhé hned po Praze. Toto období se nesmazatelně zapsalo do tvárnosti Plzně postupnou a komplexní přestavbou většiny domů. Její počátek byl uvozen rozsáhlým požárem města v létě 1507 (za žháře byli pokládáni spojenci západočeského šlechtice Jana Bavúrka ze Švamberka, krátce předtím v Plzni popraveného kvůli lapkovství), při němž lehly popelem přes tři čtvrtiny městské zástavby, poškozena byla i radnice a kostel sv. Bartoloměje a ničivý živel strávil i většinu jihozápadní části města (Dějiny Plzně 1, s.108), což se projevilo množstvím tzv. poustek (tj. zpustlých ruin domů), zmiňovaných městskými trhovými knihami v následujících desetiletích. Zda byl mezi postiženými také náš dům (anebo parcela, na které později vyrostl), nevíme, protože první přímé informace o něm či o jeho sousedech přinášejí záznamy plzeňských trhových knih až ve druhé půli 16. století, kdy vyvrcholila renesanční přestavba kvetoucího a bohatého západočeského města. Vůbec prvním údajem je lokalizační formule při prodeji sousedního domu čp. 275 Janu Kolencovi (soused na západní straně), kdy je náš dům označen jako "**dům Svěžníkovský**", tj. že je nebo byl obýván rodinou Svěžníků (AM Plzně 218, f 331v).

Prvním zjištěným majitelem, od něhož se pak odvíjí víceméně souvislá řada držitelů našeho domu, byla v roce 1571 vdova **Markéta Fejtlová** se sirotky, kterou zmiňuje lokalizační formule při prodeji druhého souseda, domu čp. 277, Blažejovi Puchamerovi (AM Plzně 215, f 80v). Souvislost této Markéty s rodinou předchozích držitelů prozrazuje trh, který se uskutečnil již napřesrok, v květnu 1572, kdy Markéta Khettermannová (změnu příjmení si nedovedu vysvětlit, možné je například i chybné čtení), vdova po Václavu Khettermannovi, za svobodna Svěžníková, spolu s dětmi Bartolomějem, Maruší a Šimonem, prodala dům někdy Svěžníkovský, situovaný mezi domem Jana Kolence a domem někdy flašnýře Erharta Linharta a nyní Blažejovi Puchamera, za 200 kop m. **Tomáši Švankovi**, zavdávajícímu 60 kop, když roční splátky (vejrunky) činily 15

kop, které kupec splácel vdově, jež se posléze provdala za jednoho z poručníků svých dětí, Jana Brodského, až do roku 1581 (AM Plzně 215, f 572).

Nízká cena - F. Macháček ve své mistopisné monografii dokonce sděluje, že původní trhová suma činila pouhých 80 kop (Macháček, Městský dům, s. 106), pramen se však nepodařilo zjistit - v době, kdy cena průměrného měšťanského domu činila až několik stovek kop grošů, dokládá, že náš dům byl pro úzkou a málo prostornou parcelu nepříliš lukrativní. Pro porovnání, tehdejší ceny sousedních domů byly mnohem vyšší, například čp. 275 stálo roku 1585 800 kop m. (AM Plzně 230, f 137), dům čp. 277 v roce 1571 pak 540 kop m. (AM Plzně 215, f 80v).

Švank v našem domě žil 16 let, než jej spolu s městištěm vedle domů Jana Lobežského (čp. 275) a Řehoře Helebrandta (čp. 277) prodal v květnu 1588 za stejných 200 kop zámečníku **Baltazaru Hubnerovi**, jenž zavdal pouhých 40 kop a měl splácat po 15 kopách, což se dělo až do roku 1597 (AM Plzně 230, f 217). Švank si hned zakoupil od sirotků po Janu Vrtichovi za 450 kop prostornější dům čp. 223 ve Staré poštovské ulici, dnešní Riegrově (AM Plzně 230, f 218), nicméně udržet jej bylo nad jeho finanční možnosti, a tak jej s Hubnerem vyměnil za svůj bývalý dům. Ve frejmarční dohodě se Hubner zavázal vzhledem k mnohem nižší ceně našeho domu (byl lokalizovaný mezi domy Jiřího Hoblíka a Jana Táborského), Švankovi doplatit 240 kop m., z nichž zavdal 15 kop, a vejrunky na sv. Bartoloměje činily 25 kop, což se dělo až do roku 1604, kdy pohledávku 20 kop přijal za Švanka Žid Linhart Haubesman (AM Plzně 230, f 96).

Jak se zdá, Švank nakonec zkrachoval a zprávy o našem domu na delší dobu mizejí. Pouze pro rok 1607 máme stručnou informaci, že dům mezi Jiřím Hoblíkem (jako soused byl uveden již ve frejmarku z roku 1597) a Jakuba Shořela z čp. 275 (AM Plzně 219, f 51) získal **Jan Zoubek**.

Následovaly časy, patřící v celých plzeňských dějinách k těm nejbouřlivějším, plným válečných strastí a hospodářského úpadku. Dům mohl být poškozen již během dobývání města Mansfeldovými vojsky na podzim 1619, pro jeho polohu se to však nezdá příliš pravděpodobné. Soudobé zobrazení na Merianově pohledu dobývání města Mansfeldem je příliš schematické, takže náš dům nelze identifikovat ani přibližně.

Teprve v listopadu 1623 se opět mihl jako majitel našeho objektu v lokalizační formulaci sousedního čp. 275 Jan Zoubek (AM Plzně 219, f 338), ale na jistější půdu se dostáváme až v březnu 1633, kdy pořizovala svůj kšaft paní **Eva Mestlová**, která svůj rozsáhlý majetek, sestávající z domu sousedícího s Mikulášem Fantou a jakýmsi Pečichlupem (snad se jednalo o čp. 30 v Dlouhé, dnešní Veleslavínově ulici), poblíže stojícího domku (sousedícího s tímž Pečichlupem a Vítem Petržílkou, což bylo čp. 28), chalupy na Malickém předměstí, zahrady za Pražskou branou, dvoru na Pražském předměstí, poli, luk, vinic, odkázala manželu Jakubu Mestlovi (dostal mj. oba domy v Dlouhé ulici), dceři Lidmile Buršové a vnučce Evičce; další odkazy směřovaly k obci (300 kop), různým záduším, sestře Anně (30 kop). V zápisu je také uvedeno "*půl domečku vedle domu*

Purkrábkovského ". Tento "domeček" měl být náš objekt, který měl připadnout dceři Lidmile Buršové a sestře Anně Vodičkové (AM Plzně 226, f 38; Macháček, Městský dům, s. 114-115).

Pochopitelně, obě dědičky dům nepotřebovaly, a tak ho ještě téhož roku v srpnu, lokalizovaný mezi Jakubem Shořelem (čp. 275) a opět domem Purkrábkovským, prodali za pouhých 125 kop m. kožešníku Hansi Schmidtovi a jeho manželce Marii, když závdavek byl pouhých 20 kop a splátky po deseti kopách byly spláceny až do roku 1644 (AM Plzně 219, f 466). Schmidt byl v Plzni novousedlík, jelikož v roce 1631 obdržel měšťanské právo s podmínkou, že do dvou let se musí v městě zakoupit (Macháček, Městský dům, s. 36). V roce podepsání vestfálského míru, tj. v červnu 1648, prodal Schmidt, tentokrát počestěný jako Hons Šmíd, stejný dům mezi domy Jakuba Fabingera a dědici po Josefu Svobodovi, manželům Hansi a Evě Rothovým již za 300 kop. Zvýšení ceny můžeme připsat jak možné přestavbě nebo opravě, tak i "normalizaci" válečných poměrů; závdavek byl již 60 kop, roční vejrunky opět po 20 kopách byly spláceny až do roku 1687, kdy vdova Eva Rothová zaplatila poslední splátku. Schmidt vzápětí koupil větší a dražší dům čp. 64 v Dlouhé ulici (AM Plzně 220, f 220v; Macháček, Městský dům, s. 134).

Jan Roth byl soukeník a také on potřeboval "něco většího", a tak již v roce 1651 směnil náš dům, umístěný mezi Jakubem Fabingerem a Jiřím Tykytem, s Jiřím Luňákem za jeho dům čp. 278 ve stejné ulici mezi domy téhož Fabingera a domem Geldnerovským, když ještě připlatil 110 kop, které byly definitivně splaceny již v příštím roce (AM Plzně 220, f 280v). V novém domě Roth a pak jeho potomci přetrvali přes sto let (Macháček, Městský dům, s. 106).

První katastr, Berní rula, z roku 1654 však žádného Luňáka nezná. Mohl by být snad totožný s měšťanem Jiřím Jonákem, jenž se v rubrikách ruly nacházel hned vedle šenkýře Jakuba Fabingera a nevlastnil ani dobytek, ani polnosti (SUA, BR 19, f 1060). Ostatně našeho domu si moc neužil, v příštím roce 1655 byl již mrtev, neboť jeho vdova Kateřina Luňáková prodala dům „se dnem a vším právem“, se stejnými sousedy jako před čtyřmi roky, za 200 kop m. manželům Janu Lepertovi (či Lepařovi), jenž byl cvočkařem, a jeho ženě Markétě; závdavek činil tradičních 40 kop, vejrunky po 14 kopách, splácené na sv. Bartoloměje, byly odváděny do roku 1657, kdy je vdova Luňáková prodala za jednorázových 40 kop (AM Plzně 220, f 332v).

Pokračování...

(celý dokument k dispozici u současných majitelů)